

УДК [930.25:39](=161.2:71)

DOI <https://doi.org/10.15407/nz2021.06.1441>

НА ПЕРЕТИНІ СВІТІВ: АРХІВ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ ІМ. БОГДАНА МЕДВІДСЬКОГО

Марина ЧЕРНЯВСЬКА

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1655-2734>

магістр фольклористики, магістр бібліотекознавства
та інформаційних студій, архівістка, Фольклорний центр
ім. Кулів, Альбертський університет, Канада,
e-mail: chernyav@ualberta.ca

Maryna CHERNYAVSKA

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1655-2734>

Master of Arts in Folklore,
Master of Library and Information Studies,
Archivist,
Kule Folklore Centre, University of Alberta, Canada,
e-mail: chernyav@ualberta.ca

IN BETWEEN THE WORLDS: BOHDAN MEDWIDSKY UKRAINIAN FOLKLORE ARCHIVES

Метою статті є аналіз організації фольклорних архівів на прикладі Архіву українського фольклору ім. Богдана Медвідського при Фольклорному центрі ім. Кулів в Альбертському університеті, Канада (Архів). Архів розглядається на перетині кількох дисциплін: фольклористики, архівознавства і україністики, а також у зв'язку з іншими ділянками інформаційних студій, такими як управління науковими даними. Змальовано контекст виникнення, становлення, розвитку та діяльності Архіву в північноамериканському університеті від моменту заснування наприкінці 1970-х рр. до сьогодні (хронологічні межі дослідження). Аналізується вплив ключових осіб на зміст колекцій Архіву та їх організацію. Доводиться значимість застосування професійних архівних стандартів опису матеріалів, документації процесів, а також участі в роботі міжнародних і локальних професійних асоціацій, як фольклористичних, так і архівних. Демонструються труднощі й виклики організації фольклорних архівів та необхідність застосування гібридних методів організації інформації, які, окрім професійних архівних стандартів, також враховують особливості матеріалів польових досліджень, зібраних фольклористами. Підкреслено важливість співпраці між фольклористами і професійними архівістами, а також етичні аспекти діяльності фольклорних архівістів та їхній вплив на формування історичних джерел.

Ключові слова: фольклорні архіви, фольклористика, архівознавство, український фольклор, діаспора, міждисциплінарність, українці Канади, українські дослідницькі установи в Канаді, інституційна історія.

The article analyses knowledge organization in folklore archives on the example of the Bohdan Medwidsky Ukrainian Folklore Archives at the Kule Centre for Ukrainian and Canadian Folklore at the University of Alberta, Canada (Archives). I examine the Archives at the intersection of several disciplines: folkloristics, archival studies, and Ukrainian studies, as well as in relationship to other areas of information studies such as research data management. I discuss the context of the Archives' establishment, development and operations at a North American university from its founding in the 1970s until today. The impact of the key individuals on the content of archival collections and their organization is examined. I argue that it is extremely important to adopt professional archival description standards, to document processes and workflows, and to participate in the activities of local and international professional associations, both folklore and archival. I detail the challenges of arranging and describing folklore materials and argue that it is necessary to apply hybrid methods of information organization, which in addition to archival standards take into account specifics of fieldwork materials, collected by folklorists in the field. The importance of collaboration between folklorists and professionally trained archivists is emphasized, as well as ethical aspects of the work of folklore archivists and their impact on the shaping of historical records.

Keywords: folklore archives, folkloristics, archival studies, Ukrainian folklore diaspora, interdisciplinarity, Ukrainian Canadians, Ukrainian research institutions in Canada, institutional history.

Вступ. Архів українського фольклору ім. Богдана Медвідського (далі — Архів) — установа, що існує при Центрі українського і канадського фольклору ім. Петра і Дорис Кулів в Альбертському університеті в м. Едмонтон, Канада. Історія Архіву сягає кінця 1970-х років, що для дослідницьких архівних установ Північної Америки є досить поважним терміном. Більшість університетських архівів в Канаді були засновані в 1960-х—1970-х роках, що було спричинено бурхливим розвитком публічних університетів і зростаючим розумінням важливості документації в суспільстві загалом. Невелика кількість фольклорних архівів, які існують в Канаді, теж сформувалися переважно в другій половині ХХ ст., за винятком лиш фольклорного архіву в Лавальському університеті в м. Квебеку, заснованого 1944 року. Як бачимо, цей процес розпочався в Канаді пізніше, ніж у Європі й Сполучених Штатах Америки, де створення фольклорних архівів збіглося зі становленням фольклористики як наукової дисципліни [1, с. 140] в кінці ХІХ — на початку ХХ ст. Фольклорні колекції в межах інших установ у Канаді існували задовго до створення фольклорних архівів як інституцій — принаймні з середини 1910-х рр., коли Маріус Барбо збирав фольклор серед корінного населення та франко-канадських спільнот для майбутнього Національного музею (нині — Музей Історії) в Оттаві.

У цій статті поставлена спроба зрозуміти місце Архіву українського фольклору на перетині кількох світів. Східна Європа і Північна Америка, фольклористика в Україні і в Канаді, фольклористика і архівознавство, академічна дослідницька установа і українська громада в Канаді — Архів можна вивчати в усіх названих контекстах, відповідно, всі вони впливають на його розвиток, структуру і тематику його колекцій. Чому в канадському закладі вищої освіти існує саме український фольклорний архів? Які особливості існування північноамериканської установи, предметом вивчення якої є українська вернакулярна культура як в діаспорі, так і на історичних землях? Які цілі і завдання ставить перед собою Архів? Як на роботу Архіву впливають наукові дисципліни фольклористики та архівознавства? Як його можна порівняти з іншими фольклорними архівами, а також з іншими архівними установами в Канаді? Як оця багатовимірність впливає на зміст архівних колекцій, їхній опис, а також як вона відображається на пози-

ціонуванні установи в контексті західної академії на перетині гуманітарних та соціальних наук, посеред активної і численної української громади в Канаді?

Основна частина. Архів, архівісти та інші персоналії

Вважається, що Архів українського фольклору ім. Богдана Медвідського було створено 1977 року, коли професор Б. Медвідський запропонував перші курси з українського фольклору в Альбертському університеті. Одним із завдань фольклорних курсів була робота в полі — збирання інформації про певні аспекти народного життя від носіїв культури. Зміст досліджень залежав від тематики курсу і торкався в різні часи народних пісень, народних оповідань, матеріальної культури, народних вірувань, звичаїв календарного і родинного циклу тощо [2, с. 47; 3, с. 331]. Саме ті студентські польові записи і стали першими матеріалами архіву.

Невдовзі фольклорні курси на рівні бакалаврату було доповнено курсами для аспірантів і аспірантською програмою. Охочі могли здобути бакалаврський, магістерський та докторський ступені зі спеціалізацією «український фольклор». Польові дослідження аспірантів, а також викладачів, очікувано значно ширші і глибші за курсові роботи студентів 1—4 курсів, також постійно надходили до Архіву. Персональна бібліотека професора Медвідського, передана згодом до Архіву, постійно поповнювалася дослідницькими матеріалами професора Андрія Нагачевського, першого директора Центру українського і канадського фольклору ім. Кулів. Окрім того, фонди Архіву активно збагачувалися документами та взірцями матеріальної культури, які до Архіву надавали донори з українсько-канадської громади та колеги з України, Словаччини та інших країн світу. Ця спеціалізована бібліотека містить численні публікації переважно англійською та українською мовами з фольклору, історії, культури, музики, театру, релігії, освіти та інших аспектів життя українців в Україні, Канаді та інших українських діаспорних громадах світу, зокрема Бразилії, Аргентині, Румунії, Балканських країнах, Австралії та США. Окрім польових досліджень та бібліотеки, Архів ще на початку 1980-х років почав збирати колекцію платівок української музики, записаних як в Канаді, так і в Радянській Україні та в інших країнах світу, де існували організовані українські громади, таких як Австралія чи Сполучені Штати Америки.

За роботу Архіву з 1987 року відповідав Андрій Нагачевський, який здобув магістерську ступінь з українського фольклору в 1985 році, а в 2001 захистив докторську дисертацію з цієї ж дисципліни. Цього ж року він став першим директором новоствореного Канадського центру української культури і етнографії (2006 року перейменованого на Центр українського і канадського фольклору ім. Петра і Дорис Кулів, або коротко — Фольклорний центр ім. Кулів [4, с. 92]). В 1990-х роках постійним працівником Архіву був колишній аспірант Браєн Черевик, який в 1999 році захистив докторську дисертацію зі спеціалізацією українська фольклористика і етномузикологія. Певний час в Архіві також працював Олександр Макар, який пізніше опікувався архівами в Українсько-канадському архіві-музеї Альберти.

В 2000-х роках архівісткою працювала аспірантка Надя Фотій (до 2009 року). Під час перебування на цій посаді Надя не лише описувала попередньо депозитовані матеріали, але й активно працювала в напрямку збагачення колекції новими надходженнями. Так вона домовилася з Українським музеєм Канади в Саскатуні про спільний проєкт оцифрування інтерв'ю, записаних в 1971—1972 роках з ранніми українськими поселенцями в Канаді. Коли Надя дізналася про цю колекцію інтерв'ю, які були результатом проєкту «Збережемо українсько-канадську спадщину» (Save Ukrainian Canadian Heritage), записи існували лише на бобінах і не були доступні дослідникам та іншим користувачам. 2007 року колекцію було додано до Архіву. Надя також була активною учасницею і довгий час — співменеджеркою проєкту «Локальна культура та розмаїття в Преріях» (Local Culture and Diversity on the Prairies), проведеного Фольклорним центром ім. Кулів в 2003—2005 рр., результатом якого стали 800 годин аудіозаписів інтерв'ю з людьми українського, німецького, французького та англійського походження, які пам'ятали життя на преріях Канади до 1939 року [5]¹. Велика частина інтерв'ю цієї колекції є доступною онлайн². Між 2009 і 2011 ро-

¹ Детальніше про дизайн, методологію, учасників можна дізнатися на сайті проєкту: https://sites.ualberta.ca/~chernyav/Local_Cultureweb/index.htm. Цей сайт було створено в 2003—2005 рр. під час «збиральницької» стадії проєкту.

² <https://localcultures.ukrfolk.ca>. Цей сайт був створений в 2020 році під час «архівної» стадії проєкту. На ньому можна прослухати записи інтерв'ю і прочитати їхні

ками посаду архівістки обіймали аспірантка програми українського фольклору Гєня (Дженіфер) Буавин (2009—2010) та випускниця програми Світлана Кухаренко (2010—2011). Їхні зусилля були в основному спрямовані на інвентаризацію і каталогування наявних матеріалів, здебільшого публікацій та аудіозаписів. З 2011 року архівісткою працює авторка цієї статті, яка на початку роботи також була аспіранткою програми українського фольклору, а пізніше здобула магістерську ступінь в ділянці інформаційних студій.

Отже, протягом понад трьох десятиліть Архівом опікувалися науковці-фольклористи (викладачі та аспіранти), які мали необхідні знання з української народної культури та володіли українською мовою. Знання мови було важливим, адже ранні польові матеріали часто записані саме українською, а не англійською, хоча й нерідко це була галицька чи буковинська говірка, або й українська мова присмачена макаронічними елементами [6, с. 206], чи змішана українсько-англійська мова — так звана half-на-пів. З точки зору адміністрування і фінансів було також зручно наймати саме аспірантів з програми українського фольклору, оскільки у Фольклорному центрі ім. Кулів існують спеціальні фонди, започатковані Богданом Медвідським та іншими канадськими меценатами українського походження, які фінансово підтримують аспірантів під час їхнього навчання (два роки магістрів та чотири роки докторантів). Згідно з умовами отримання фінансування (research assistantship), аспіранти працюють 12 годин на тиждень у Фольклорному центрі ім. Кулів, переважно саме в Архіві [7, с. 81]. Окрім аспірантів деякі описи архівних матеріалів були створені найнятими Центром на контрактній основі тимчасовими працівниками або дослідниками. Так в 2008—2009 роках Марія Маєрчик була частиною колективу Центру на посаді пост-докторантки. Згідно з контрактом, Марія мала створити академічний текст на основі записів проєкту «Локальна культура». Так з'явилася її стаття «Сценарії гендерної успішності» (*Народознавчі зошити*. 2010. № 3—4. С. 130—142). В 2009—2010 рр. Марина Гримич викладала кілька курсів з українського фольклору в Альбертському університеті і в той само час прослуховувала та індексувала деякі інтерв'ю, зібрані серед українців в Канаді. В таких випадках вибір матеріалу для описи. Існує пошукова система за іменем, географічним розташуванням, тематикою тощо.

Іл. 1. Фото родини Петра Пауша в Україні. Петро Пауш стоїть другий зліва. З колекції Петра Пауша, 0245, Архів українського фольклору ім. Богдана Медвідського

опрацювання визначався науковими зацікавленнями самих дослідників.

Організація роботи архіву

В 1996—1997 роках професор Нагачевський провів рік в м. Сейнт Джонс в провінції Ньюфаундленд. Університет Меморіал, що знаходиться в цьому місті, має найбільшу в Канаді і одну з найкращих в Північній Америці фольклорних програм. При фольклорному департаменті також працює фольклорний архів, заснований 1968 року. Професор Нагачевський багато працював у цьому архіві і вивчав систему організації фольклорних матеріалів, яка своєю чергою в 1960-х роках була запозичена від фольклорного архіву Індіанського університету [8, с. 12], аби застосувати її в Архіві українського фольклору в Альбертському університеті. Так була введена система обліку надходжень (*accessions*). Кожна новоотримана група матеріалів отримувала свій унікальний *обліковий номер*. Коли надходження було пізніше опрацьоване, то окремі об'єкти цього надходження своєю чергою отримували унікальний *ідентифікаційний номер*, який починався з номеру надходження, потім складався з суфіксу, залежно від формату матеріалу, та порядкового номеру. Наприклад, UF2019.018.p001 — це фото родини Петра Пауша з колекції Петра Пауша, яка була передана в Архів 2019 року, зареєстрована за № 18, фото № 1 в цій колекції. Більшість бібліотечних матеріалів, а також платівки, невелика колекція артефактів, аудіоінтерв'ю та відеозаписи було опрацьовано таким чином. Однак опис на рівні колекцій не практикувався, що усклад-

нювало ідентифікацію матеріалів, а також створювало ризик втрати зв'язків між окремими матеріалами однієї колекції та контексту її створення.

У 1999 році Архів почав співпрацювати з Відділом підтримки музеїв та колекцій (*Museum and Collection Services — MACS*) Альбертського університету. Ця адміністративна одиниця надає професійні поради щодо збереження і організації 30 музейних колекцій різних департаментів — як гуманітарних, так і природничих. За підтримки MACS Архів українського фольклору отримав доступ до комп'ютерної програми організації та управління колекціями Мимзі (*Mimsy XG*). Для Архіву отримати безкоштовний доступ до цієї програми було дуже важливо. З того часу MACS відповідав за базу даних, а також оплату вартості програми, її встановлення, оновлення, вирішення технічних проблем та проведення тренінгів для нових користувачів. Водночас, це штовхало працівників Архіву каталогувати бібліотечні матеріали і описувати архівні документи згідно з музейними правилами, що не відповідало типу матеріалів фольклорного архіву. Можна було також створювати нові схеми опису, але вони рідко узгоджувалися одна з одною чи з прийнятими в архівознавстві чи бібліотечному стандартами, тому жодна з цих схем не сприяла ефективному пошуку матеріалів. Оскільки архівознавство, бібліотечне та музеєзнавство мають дуже різні підходи до організації інформації, це ускладнило управління архівами, особливо в ділянці опису і доступу до архівних матеріалів, про що йтиметься далі.

Для отримання доступу до матеріалів користувачі зазвичай мали безпосередньо — особисто, телефоном, або, пізніше, електронною поштою — отримати від працівника Архіву інформацію про наявність потрібних матеріалів і можливість ними скористатися. Програма Мимзі, надана MACS, не містила онлайн компоненту, щоб потенційні користувачі могли самостійно шукати потрібну їм інформацію. Пізніше MACS створив вебсайт, через який користувачі могли ознайомлюватися з описами декотрих матеріалів музеїв і колекцій. До прикладу, можна було переглянути або здійснювати пошук платівок, артефактів і частини фотографій Архіву українського фольклору. Як можна здогадатися з цього, більшість матеріалів були каталоговані за принципом формату (наприклад, колекція аудіокасет, манускриптів, ві-

деокасет, фотографій), а не провенансу (групуючи матеріали довкола особи чи організації, яка їх створила), що є стандартом організації архівних матеріалів в канадській архівистиці. Крім того, матеріали Архіву були описані лише на рівні одиниць, а не як цілісні взаємопов'язані групи матеріалів. Тобто якщо колекція була створена дослідником під час роботи над певним проектом і містила аудіовізуальні записи, фотографії і польові нотатки, то компоненти колекції — аудіокасети, відеокасети, фотографії і нотатки — були каталоговані поокремо, без документації самої колекції як цілоти, контексту і умов її появи. Створений MACS онлайн ресурс досить швидко перестав оновлюватись і згодом був видалений, оскільки вже не відображав реальну ситуацію колекцій, а також тому, що MACS втратив посаду спеціаліста з комп'ютерних технологій, в обов'язки якого входили побудова та підтримка вебсайту. Натомість наприкінці 2019 року MACS запустив новий пошуковий сайт³, який з усіх різноманітних колекцій Архіву українського фольклору наразі містить лише частину колекції артефактів.

Тим часом Архів швидко зростає, а разом з ним зростає і масив неопрацьованих матеріалів, переданих на зберігання студентами, аспірантами, викладачами та іншими особами з місцевих українських спільнот. Так на початку 2000-х років Архів налічував понад 35000 одиниць [9, с. 253]; стратегічний план прийняття нових депозитів, розроблений 2012 року, вказує більше 46000 одиниць [10, с. 2]. За оцінкою Андрія Нагачевського лише орієнтовно 20% були доступні дослідникам чи зацікавленим особам [11]. Доступ до матеріалів відбувався, як і раніше, через особисте звертання до директора Фольклорного центру ім. Кулів А. Нагачевського або архівіста. Найчастіше дескриптивні метадані про колекцію не містили тематичних рубрик, тобто потенційні користувачі повинні були знати назву або автора публікації, яку вони шукали, або ім'я людини, з якою було записано інтерв'ю, але не мали змоги шукати матеріал за тематикою, географічною назвою, фольклорним жанром тощо. Тому часто під час пошуку матеріалів доводилося покладатися на глибокі знання матеріалів А. Нагачевського, завдяки якому більшість з них і потрапили до Архіву.

³ <https://search.museums.ualberta.ca>.

Іл. 2. Керамічна сільничка у формі зернового елеватора, прикрашена малюнком червоно-чорної вишивки з колекції артефактів Архіву українського фольклору ім. Богдана Медвідського

На 2011 рік описи опрацьованої частини матеріалів Архіву існували у формі коротких каталогових записів в базі даних Мимзі:

- *публікації*: книги, журнали, наукові періодичні видання, календарі й альманахи, буклети і брошури, тези та дисертації аспірантів;
- *аудіоматеріали*: аудіо записи польових досліджень, лекцій, а також комерційні записи музики, концертів, танцювальних гуртів на різних носіях. Більша частина цієї групи матеріалів існує на аудіокасетах та платівках (33 rpm і 78 rpm)⁴;
- *фотоматеріали*: світлини з польових досліджень, а також різноманітних українських культурних заходів, подій і об'єктів в Канаді, Україні та інших країнах;
- *артефакти*: текстиль і різноманітні об'єкти народної і популярної⁵ української культури.

⁴ Інші носії аудіовізуальних документів, які можна знайти в Архіві: reel-to-reel tapes, microcassettes, 8-track tape, Betacam, U-matic tape, mini-DV, 8 mm film та ін.

⁵ Під популярною культурою в північноамериканській академії розуміють експресивні культурні форми, широко розповсюджені в суспільстві [12, с. 1008]. До неї належать продукти масмедіа, мода, світ розваг, але не тільки. Це також може бути керамічна сільничка у формі зернового елеватора, прикрашена малюнком червоно-чорної вишивки хрестиком. Декоровані керамічні вироби побутового вжитку були і досі є популярними серед українців Канади. Вишивка надає таким предметам символічної

Крім вказаних вище описів, в таблицях Excel було створено інвентарні описи таких матеріалів:

- манускрипти: студентські курсові роботи і польові нотатки, а також листи, рукописи та інші неопубліковані матеріали;
- відеозаписи на відеокасетах VHS: польові матеріали та комерційні записи;
- польові матеріали Роберта Климаша⁶;
- буклети, програми, поштові картки, брошури.

Однак все ще не існувало описів матеріалів на рівні фондів чи колекцій, а разом з тим і загального розуміння обсягу, змісту матеріалів Архіву та зв'язків між ними.

Починаючи з 2013 року кількість курсів з українського фольклору в Альбертському університеті значно зменшилась. Це було пов'язано з новою адміністративною вимогою реєстрації певної кількості студентів чи аспірантів на кожному курсі (не менш, ніж дванадцять осіб для бакалаврського рівня та п'ять для аспірантського, що для «нішової» програми в північноамериканському університеті є не завжди реалістично), а також з виходом на пенсію професорів Андрія Нагачевського (2016) і Наталі Кононенко

українськості, а форма зернового елеватора — приналежності до західно-канадських реалій. Для пересічного українця Канада така сільничка — безумовно український об'єкт, хоча для більшості людей в Україні він не нестиме таких само смислів.

⁶ Роберт Богдан Климаш є фундатором української фольклористики в Канаді. Захистив докторську дисертацію з фольклористики в Університеті Індіани. Багато років працював у Музеї цивілізації (нині — національний Історичний музей) в Гатіно біля Оттави. Це в Оттаві потоваришував з Богданом Медвідським, з яким підтримував дружні стосунки все життя. Заміняв його в Альбертському університеті, коли проф. Медвідський був у творчій відпустці, в той же час сприяв розвитку колекцій Архіву. Пізніше працював в Центрі українсько-канадських студій Манітобського університету. Аудіозаписи, зібрані Р. Климашем на канадських преріях на початку 1960-х років, одна з найважливіших колекцій Архіву. В 2021 р. аспірантка Фольклорного центру ім. Кулів Ольга Зайцева, яка спеціалізується в етномузикології, отримала грант від Канадського інституту українських студій на оцифрування цілої колекції Климаша, що зберігається в Історичному музеї. Ведуться перемовини про надання електронних копій матеріалів колекції Архіву для розміщення в нашій онлайн базі даних для вільного доступу. Про дослідження Р. Климаша можна прочитати в його перекладеній українською мовою праці «Українська народна культура в преріях» (Київ: Дуліби, 2013).

(2019), які викладали більшість курсів з української і загальної фольклористики. Відповідно, зменшилася і кількість надходжень до Архіву нових польових матеріалів. Окрім того, за останні десять років Фольклорний центр ім. Кулів не ініціював власних польових досліджень. Водночас, значно зросла кількість надходжень матеріалів історичного характеру (на противагу фольклорним матеріалам): наприклад, особисті документи перших українських іммігрантів до Канади, сімейні архіви канадських українців, архіви українських громадських організацій тощо. Це було пов'язано як зі зростаючою професійною репутацією Архіву серед численних українських спільнот Канади, так і з труднощами, з якими на той час зіштовхнувся Українсько-канадський архів-музей Альберти (УКАМА) — установа, до якої традиційно потрапляли такі матеріали⁷. Крім того, в 2012 році вийшла на пенсію Ірина Єндрієвська, яка багато років працювала в Провінційному архіві Альберти (ПАА) і за підтримки і допомоги якої багато місцевих українських організацій передавали свої архіви в ПАА. ПАА з того часу не мав жодного постійного працівника зі знанням української мови, що не лише спричинило певні труднощі в опрацюванні й описі унікальних матеріалів, але й викликало певну недовіру серед українських громадських організацій до цього державного архіву. Детальніше про зміну тематики нових надходжень до Архіву — далі в цій статті.

Професіоналізація роботи Архіву

В 1990—2000-х роках фольклорні архіви всієї Північної Америки зазнали професіоналізації [14, с. 151]. В цей час для управління архівами все частіше наймали спеціалістів з вищою освітою в інформаційних студіях, або ж фольклористи, які працювали в архівах, додатково здобували цю освіту [14, с. 179, 185]. Все частіше це були посади повної зайнятості, в роботі почали застосовуватися професійні стандарти опису архівних документів, а створення метаданих, робота архівів та окремі архівні процеси документувалися. Для Архіву українського фольклору цей процес почався трохи пізніше, в 2010-х роках, хоч певні важливі кроки було зроблено також раніше.

Приєднання до MACS було одним з цих кроків у напрямку професіоналізації. Окрім вже згаданої бази даних Мимзі, це давало Архіву статус офіційно за-

⁷ Про Українсько-канадський архів-музей Альберти можна дізнатися з книги його засновника Г. Йопика [13].

реєстрованої університетської колекції. Працівники MACS періодично допомагали Архіву зі зразками облікових форм, порадою щодо умов зберігання об'єктів, розробкою плану збереження і підготовки до евакуації експонатів у випадку стихійного лиха тощо. В 2010—2011 роках Андрій Нагачевський і Марина Чернявська тісно працювали зі спеціальним комітетом MACS над розробкою політики нових надходжень. Результатом став документ про політику поповнення колекцій Архіву, згідно з яким Архів мав продовжувати «розбудовувати свої основні колекції книг, журналів, афіш, мап, ... манускриптів, комерційних і польових аудіовізуальних записів, артефактів і фотографій». Як і раніше, Архів вітав надходження «об'єктів, що репрезентують тяглість і зміну, креативність і експресивність української культури» [10, с. 1], а також «об'єктів, що допоможуть дослідити взаємовідношення між «народною», «високою» та «популярною» культурними сферами» [10, р. 5]. Робота над створенням цього документу була тривалою і наштотувалася на непорозуміння між MACS і Архівом. Для MACS не зовсім була зрозумілою цінність спеціалізованої бібліотеки Архіву чи, скажімо, збереження численних варіантів однієї й тієї ж народної пісні. Архіву ж було нелегко обґрунтувати цінність матеріалів для постійного збереження, бракувало знання професійної термінології, а також було важко вмістити в запропоновані рамки різноманітні колекції архівних, бібліотечних та музейних матеріалів, важливість яких була саме в їхній багатовимірній взаємопов'язаності і приналежності до вернакулярної культури українців у всьому світі.

2009 року Фольклорний центр ім. Кулів і його Архів отримали велике приміщення в Старому будинку мистецтв (Old Arts Building)⁸, де вони перебувають сьогодні. Для зберігання архівних колекцій було відведено три кімнати, в кожній з них встановлено гепатифільтр. В архівних сховищах темно, підтримується стала, дещо нижча від кімнатної температура. Окрім аудіо, відео та фотоматеріалів, тут зберігають невеликі колекції текстилю та артефактів, а також манускрипти та рідкісні публікації. У великій центральній кімнаті відбуваються лекції, публічні виступи, здійснюється дослідницька робота з архівними матеріалами, а також архівне опрацювання колекцій.

⁸ Старий будинок мистецтв — одна з найгарніших споруд університету, збудована 1915 року.

Іл. 3. Старий будинок мистецтв (Old Arts Building)

Тим часом Архіву не вистачало ресурсів для опрацювання нових надходжень бодай на поверхневому рівні. Загалом, Архів довго сприймався радше як наслідок дослідницької роботи фольклористів, а не як окрема інституційна одиниця. Він слугував одним з п'яти головних напрямків роботи Фольклорного центру ім. Кулів поряд з: 1) викладанням курсів з фольклористики; 2) розробкою онлайн ресурсів; 3) проведенням польових досліджень і розбудовою архіву (курсів авторки. — М. Ч); 4) роботою з громадою через публікації, виставки, презентації та 5) підтримкою грантами і стипендіями науковців і аспірантів⁹. Як видно з переліку, Архів згадано під номером 3 разом з польовими дослідженнями, що загалом відображає місце архівування польових матеріа-

⁹ Ці п'ять головних напрямків роботи Фольклорного центру ім. Кулів широко використовувалися в різній документації та інформаційних кампаніях, включно з вебсайтом, до 2013 року, коли відбулася реформа навчальних програм в департаменті сучасних мов і культурології. Департамент більше не пропонував програми за мовним напрямком, наприклад з українського фольклору чи іспанської мови. Натомість пропонувалися наступні програми на рівні аспірантури: прикладна лінгвістика, студії медіа і культури, перекладацькі студії, транснаціональна література і компаративістика, в межах яких можна було зосередитися на певній мові чи культурі. Після 2013 р. адміністрація університету також почала наголошувати на тому, що Фольклорний центр ім. Кулів є дослідницьким інститутом, а не викладацькою установою, тому «викладання курсів з українського фольклору» було забране з вебсайту та іншої документації центру. В 2014 р. центр перестав бути адміністративною одиницею департаменту сучасних мов і культурології і натомість став підпорядковуватися безпосередньо факультету гуманітарних та суспільних наук.

лів для науковців-фольклористів у Західній академії. Ці напрямки роботи були сформульовані ще в час застосування Центру в 2001 році і майже не змінилися до 2011 року. Однак важливість архіву для Центру поступово зростала, що засвідчує також перейменування Архіву у 2003 році на Архів українського фольклору ім. Богдана Медвідського. З 2014 року підтримка і розбудова Архіву стали фігурувати на другому місці серед п'яти головних цілей центру як окремих напрямків роботи¹⁰.

Упродовж багатьох років професор А. Нагачевський послідовно обстоював дуже сміливе (як на 1990-ті та ранні 2000-ні роки) бачення, згідно з яким усі архівні колекції і бібліотека Архіву мали бути доступними онлайн через єдиний портал, де пошук потрібної інформації пропонував би користувачеві багаті, численні й релевантні результати, взаємопов'язані між собою тематичними рубриками. Під час розшифровки і індексування інтерв'ю проекту «Локальна культура та розмаїття в Преріях», наприклад, було застосовано тематичні терміни «Етнографічного тезаурусу», створеного Американським фольклорним товариством спільно з Американським центром народної культури (American Folklife Center) Бібліотеки Конгресу США. Застосування цих термінів гарантувало системний підхід до великого масиву матеріалу, а отже ефективність пошуку інформації за темами в майбутньому. На жаль, через величезний об'єм матеріалів, а також зміну персоналу та пріоритетів Центру, ця робота була призупинена в другій половині 2000-х. Марина Гримич була останньою, хто застосовував ці терміни для опису інтерв'ю проекту «Локальна культура» в 2009—2010 рр. Кілька років потому Американське фольклорне товариство та Американський центр народної культури переглянув і оновив «Етнографічний тезаурус»¹¹. Наприклад, замість цифрових кодів, якими раніше було оснащено кожен термін, вони запропонували URI — уніфікований ідентифікатор ресурсів, який використовується для вираження термінів цього контрольованого слов-

ника як пов'язаних даних. Тепер цей тезаурус застосовується для опису усіх архівних матеріалів Архіву українського фольклору.

Коли в 2011 році авторка цієї статті отримала посаду архівіста в Архіві українського фольклору, перед нею постали певні труднощі і завдання. Робота в Архіві викликала безліч запитань: від пошуку й локалізації необхідної інформації та інформаційних ресурсів, що вдавалося у багатьох випадках вирішити за допомогою А. Нагачевського, до ефективності схем опису матеріалів, відсутності документації архівних процесів, розуміння обсягу і змісту наявних архівних документів. Водночас, було очевидно, що відповіді на численні питання існували, залишалось їх знайти. Найважливіші кроки, зроблені в напрямку професіоналізації роботи Архіву за останні десять років, можна умовно поділити на три групи: одержання інституційного членства в професійних організаціях, створення документації та постійне професійне навчання. В цьому розділі статті я зупинюся детальніше на першій групі та коротко окреслю дві інші.

В 2014—2015 роках, Архів українського фольклору почав активно долучатися до роботи професійних організацій на місцевому, державному та міжнародному рівні через інституційне членство або ж через мою участь, як архівістки, в роботі цих організацій. Так Архів став членом Едмонтонської ради зі спадщини¹², Архівного товариства Альберти¹³, Асоціації канадських архівістів¹⁴, Міжнародної асоціації звукових та аудіовізуальних архівів¹⁵, Міжнародного товариства етнології і фольклору¹⁶ та його Робочої групи з архівів. В 2017 році Архів також приєднався до Міжнародної ради архівів¹⁷. Активна робота в межах цих організацій сприяла розвитку професійних знань і навиків для управління Архівом. Ми отримали доступ до спеціальних публікацій, стандартів та технічних рекомендацій, створених зазначеними організаціями. Я регулярно брала участь в річних конференціях, а також стала частиною професійних спільнот, де завжди можна обговорити професійні труднощі чи

¹⁰ Порівняйте п'ять головних напрямків роботи центру на заархівованому сайті від 15 травня 2013 р. [15] і на сучасному сайті центру наприкінці 2021 р. [16]. Окрім відсутності викладання курсів з української фольклористики, видно, що Архів почав займати окрему позицію — другу в списку цілей центру.

¹¹ Ethnographic Thesaurus: <https://id.loc.gov/vocabulary/ethnographicTerms.html>

¹² Edmonton Heritage Council: <https://edmontonheritage.ca>

¹³ Archives Society of Alberta: <https://archivesalberta.org>

¹⁴ Association of Canadian Archivists: <https://archivists.ca>

¹⁵ International Society of Sound and Audiovisual Archives: <https://www.iasa-web.org>

¹⁶ International Society for Ethnology and Folklore: <https://www.siefhome.org>

¹⁷ International Council on Archives: <https://www.ica.org/>

отримати відповіді на конкретні запитання. Як інституційний член Архівного товариства Альберти, Архів має доступ до грантової програми, консультацій, програми позики обладнання для консервації архівів, професійних тренінгів тощо.

Найтривалішою і найпродуктивнішою виявилася наша співпраця з Міжнародним товариством етнології і фольклору та Міжнародною радою архівів. В 2015 році я приєдналася до управи Робочої групи з архівів Міжнародного товариства етнології і фольклору¹⁸, а в 2017 році стала її спів-головою. Завдяки цій співпраці Архів українського фольклору з'явився на мапі фольклорних архівів світу¹⁹. Моя стаття «Суперечлива ідентичність фольклорного архіву: фольклористика і архівознавство на роздоріжжі» була надрукована в збірнику «Візія та традиції: створення знання і архіви традицій», виданому відомим і шанованим європейським видавцем «Folklore Fellows' Communications» [17]. Ця книга в 2018 році виграла МакКаллум приз Американського фольклорного товариства як видання, що зробило вагомий внесок до дисципліни фольклористики [18]. Професійна співпраця з іншими фольклорними архівістами сприяє поширенню інформації про Архів українського фольклору. Наприклад, в 2020 році мене було запрошено зробити доповідь про Архів українського фольклору для аспірантів курсу «Як провадити дослідження: ірландський фольклор» в Університетському коледжі Дубліну в Ірландії. З переходом до онлайн спілкування під час пандемії, таких можливостей з'явилось більше.

Принаймні з 2015 року в Робочій групі з архівів Міжнародного товариства етнології і фольклору велися дискусії щодо необхідності ближчої співпраці між архівістами фольклорних архівів та історичних архівів²⁰. Хоча ці архіви мають подібний вік, розвивали-

ся вони поокремо, не перетинаючись [17, с. 35; 19, с. 30—31]. Історичні архіви часто не свідомі існування фольклорних архівів як інституцій, а фольклорні архіви мало цікавляться професійними архівними стандартами, принаймні в минулому. Тому було вирішено звернутися до Міжнародної ради архівів і зробити запит про створення окремої секції з фольклорних архівів на додачу до вже існуючих на той час секцій²¹. В 2016 році запит на створення нової групи було відхилено, натомість нам порекомендували звернутися до Секції університетських та академічних архівів і, можливо, приєднатися до неї, якщо знайдеться доволі точок перетину та зацікавлення у співпраці. Після нетривалого листування між управою Робочої групи з архівів Міжнародного товариства етнології і фольклору в особі її голови Лаури Гарвілаті (Lauri Harvilahti) та головою Секції університетських та академічних архівів при Міжнародній раді архівів Віл'ямом Маєром (William Maher) було вирішено, що така співпраця є взаємовигідною. Було вирішено номінувати одного з членів управи Робочої групи з архівів на директора управи Секції і таким чином забезпечити представництво фольклорних архівістів у цій Секції Міжнародної ради архівів. Цього ж року я приєдналася до управи Секції університетських та академічних архівів, на якій залишаюся і сьогодні.

Ця співпраця стала можливою також тому, що фольклорні архіви існують здебільшого при дослідницьких інституціях. Фольклорні колекції є наслідком проведених цими інституціями досліджень. Тому проблеми і завдання фольклорних архівів є дуже подібними до завдань архівів інших дослідницьких інституцій, які зберігають матеріали/дані, накопичені в результаті досліджень. Наприклад, принципи опису аудіоінтерв'ю в Архіві українського фольклору, з одного боку, і даних, згенерованих Європейською лабораторією молекулярної біології, з іншого, будуть подібними (обидві інституції є членами Секції університетських та академічних архівів при Міжна-

¹⁸ SIEF Working Group on Archives: <https://www.siefhome.org/wg/arch/>

¹⁹ Світова мапа архівів традицій, фольклорних архівів, етнографічних архівів, архіви культури: https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1441n1ZbDofGqHqVqeGQ_NAgDnWk&usp=sharing

²⁰ Ця назва — умовна і не зовсім точна. Традиційно протягом багатьох десятиліть найчастішими користувачами архівів були історики. Утримуються ж вони зазвичай державними установами і організаціями, як наприклад національні, провінційні, регіональні, міські, університетські архіви, тощо. Архівісти, які працюють в таких установах, колись повинні були мати історичну освіту, але в другій половині ХХ ст. все частіше вимагалось мати магістер-

ську освіту в інформаційних студіях, особливо в Північній Америці. На теперішній час користувачами архівів є набагато ширше коло осіб — генеалоги, дослідники всеможливих дисциплін, особливо гуманітарних і суспільних наук, режисери, композитори і просто зацікавлені громадяни.

²¹ Детальніше про кожну секцію можна дізнатися на вебсайті Ради: <https://www.ica.org/en/ica-professional-sections>.

родній раді архівів). Першим результатом співпраці фольклорних архівістів з Секцією університетських та академічних архівів стала конференція за назвою «Культурна спадщина: університетські, дослідницькі та фольклорні архіви в ХХІ столітті», організована в 2017 році у співпраці з Національним архівом Латвії та Інститутом літератури, фольклору і мистецтв Університету Латвії. Наступним спільним завданням є розробка документу, який визначатиме місце і роль фольклорних архівів в архівному світі, а також можлива співпраця у сфері великих даних.

Створення документації стало другим з трьох найважливіших напрямків роботи і професіоналізації Архіву українського фольклору. В 2014—2015 роках було розроблено документ (policy), який визначає місію, принципи, завдання, структуру та напрямки роботи Архіву. Це документ високого рівня, покликаний дати розуміння не повсякденних завдань і викликів у роботі Архіву, а радше дати загальне розуміння його задач і місії. Наявність подібного документу була необхідною умовою для отримання інституційного членства в Архівному товаристві Альберти. Зразком для його розробки став подібний документ Провінційного архіву Альберти, яким люб'язно поділилася зі мною голова ПАА Леслі Латта. В наступні роки новоствореним документом Архіву користувалися й інші архівні установи, які були в процесі розробки подібних протоколів. Водночас зі створенням цього документу була розроблена низка процедур, наприклад, процедура оцифрування аудіокасет, процедура форматування назв електронних файлів, процедура форматування авторизованих імен під час каталогування тощо. Процес створення таких процедур постійно продовжується.

В сучасному світі цифрові технології розвиваються з шаленою швидкістю, а робота архівістів та інших інформаційних спеціалістів нерозривно з ними пов'язана. Тому професійний розвиток є необхідним, не лише щоб розуміти основи й головні принципи архівознавства, але й дізнаватися про нові стандарти та практики. Це особливо стосується цифрових та аудіовізуальних архівних матеріалів. Участь у майстернях, тренінгах, ознайомлення з новою літературою з теорії і практики архівів є необхідною запорукою того, що Архів працює для досягнення своєї місії — вивчати, документувати, зберігати прояви української народної культури і надавати доступ до них дослідникам і широкому загалу.

Хто ж ми сьогодні?

Наприкінці 2020 року Українсько-канадський архів-музей Альберти (УКАМА) припинив своє існування після 48 років роботи [20, с. 7]. Численні музейні експонати були передані до інших українських музеїв провінції Альберта. Більша їх частина опинилася в Музеї отців Василіян в Мондер, який також прийняв величезну бібліотеку УКАМА. До Фольклорного центру ім. Кулів було передано кілька сотень коробок архівних матеріалів, які стали частиною Архіву українського фольклору. Матеріали містять архіви численних українських громадських організацій та осіб, серед них Івана Кейвана, Манолія Лупула, Парасі Іванець, Костя Теличко, Івана Яремка і Майка Котика та ін.

Якщо до цього моменту основними колекціями Архіву, кількісно і якісно, вважалися польові матеріали — текстові, фотографічні чи аудіовізуальні — то з приходом архівних матеріалів УКАМА акцент перейшов на історичні матеріали. Декотрі з переданих матеріалів були вже частково опрацьовані і описані, детальніше про них можна дізнатися у праці Ірини Матяш «Архівна україніка в Канаді» [21, с. 362—387]. Однак більшість матеріалів все ще чекають на опрацьовання: оцінювання, відбір документів на постійне зберігання, опис, забезпечення фізичної збереженості документів та надання до них доступу. Матеріали Архіву українського фольклору, акумульовані між 1977 та 2020 роками, та новоприбулі матеріали з архіву-музею об'єднують спільний фокус на українцях Канади, зокрема провінції Альберти, та їхній культурній, освітній, політичній, науковій та громадській діяльності. Однак в минулому наголос був традиційно на народній культурі, нині ж він розподілений між різними аспектами діяльності громади. В минулому ми намагалися задокументувати переважно прояви неформальної культури, досвід тих, хто був недостатньо представлений в державних архівних установах — жінок, дітей, «звичайних» людей, щоденне життя. Сьогодні ж колекції Архіву містять також документи багатьох визначних громадських діячів та установ. Цей зсув фокусу тематики архівних матеріалів робить Архів більш «зрозумілим» професійним архівістам, науковцям і дослідникам. Водночас він робить наш Архів менш фольклорним. Однак ми продовжуємо пріоритетувати документацію виявів української культури особистих, неофіційних, не-мейнстрімних, не-елітарних, мар-

гінальних, проявів змішаної ідентичності та комплексних розумінь українськості в сучасному світі.

Архівування фольклорних матеріалів вимагає особливих підходів і часто не вписується в рамки загальноприйнятих в архівознавстві стандартів. Однак Архів українського фольклору вже кілька років застосовує канадський архівний стандарт опису матеріалів «Правила архівного описування» (Rules for Archival Description або RAD), створений Канадською радою архівів, та міжнародний архівний стандарт авторизованих імен утворювачів документів для юридичних осіб, фізичних осіб і сімей (International Standard Archival Authority Record for Corporate Bodies, Persons and Families), розроблений Міжнародною радою архівів. Дотримання стандартів полегшує доступ до матеріалів та забезпечує послідовність архівних процесів, задокументованих метаданих та їх інтегровуваність. З 2014 року ми робимо описи архівних документів доступними онлайн через архівну базу даних AtoM, повна назва якої в перекладі з англійської означає «доступ до пам'яті». Описи додаються до бази даних по мірі опрацювання архівних матеріалів. На сьогодні описи менше половини матеріалів Архіву можна знайти онлайн, однак це число постійно зростає.

Ми все рідше приймаємо нові бібліотечні і музейні матеріали через брак місця для зберігання, а також все більше увиразнений мандат Архіву. Ми також співпрацюємо з архівістами інших, в тому числі не українських, організацій, які мають великі українські архівні колекції, наприклад, Провінційний архів Альберти чи Едмонтонський міський архів, а також з різними українськими архівами, музеями і дослідницькими центрами в Канаді і переадресуємо до них певні пропозиції нових надходжень. Цей зв'язок можливий завдяки ініціативі Мережа сталого розвитку українсько-канадської спадщини²², розпочатої в 2018 році Фольклорним центром ім. Кулів, а також завдяки особистим контактам архівістів і волонтерів згаданих організацій.

Часи, коли ми приймали багато матеріалів без ретельної оцінки їхньої цінності та релевантності в контексті інших матеріалів нашого Архіву, залишилися позаду. Ми стали обережнішими і реалістичнішими. Ми розуміємо, що наші ресурси — людські, фінансові, часові — є обмеженими. Ми усвідомлює-

²²Sustainable Ukrainian Canadian Heritage network: <https://suchnetwork.ca>.

мо, що якщо ми збиратимемо усе, дотичне до української народної культури в широкому розумінні, у численних проявах і варіаціях, то ми не зможемо зберегти нічого. Саме вибір частки матеріалів культурної спадщини дає можливість зберегти їх для майбутніх поколінь. Ми чітко усвідомлюємо свій вплив, як архівістів, на процес формування архівної спадщини — адже наш щоденний вибір тих, а не інших матеріалів, на постійне зберігання і вилучення інших документів визначає, що саме буде збережено і відомо про канадських українців у майбутньому.

Міждисциплінарність

Архівування є одним з трьох головних компонентів фольклористичних досліджень, поміж збиранням і аналізом фольклорних матеріалів [22, с. 347]. «... Фольклорні архіви зберігають найпереконливіше свідчення життєздатності культурних традицій...» [22, с. 363].

Для власних дослідницьких проєктів та публікацій фольклористи використовують лише невелику частину зібраних ними в полі матеріалів. Видається логічним передавати матеріали польових досліджень на зберігання до архіву, щоб ними могли скористатися й інші дослідники. Адже, як стверджував Дан Бен-Амос, добре організований фольклорний архів теоретично може генерувати нові дослідницькі питання [23, с. 148]. Багато науковців у Західній академії так і роблять, при цьому зазначають специфічні умови доступу до таких матеріалів та будь-які конфіденційні чи сенситивні застереження. Такі польові колекції фольклорних матеріалів стають доступними не лише іншим фольклористам, але й науковцям інших дисциплін та будь-кому, хто ними цікавиться. Більше того, багато західних грантодавців сьогодні ставлять вимогу до розміщення наукових даних, зібраних за фінансової підтримки цих установ, в архівах чи наукових бібліотеках. До цих даних повинні мати доступ не лише інші науковці, а громадяни загалом, завдяки податкам яких такі гранти є можливими. Та й навіть без вимог грантових організацій більшість науковців розуміють величезну етичну відповідальність перед людьми, які щедро і відверто діляться з ними своїми знаннями і спогадами.

Як вже було зазначено, Архів українського фольклору є частиною дослідницької установи — Фольклорного центру ім. Кулів. Архів можна розглядати як дослідницький архів, оскільки він зберігає дослід-

ницькі дані. Управління такими даними в Західному світі є частиною інформаційних наук, якими займаються спеціалісти з магістерською освітою в галузі інформаційних наук (бібліотекознавства, архівознавства, музеєзнавства чи документознавства). Однак в Канаді саме наукові бібліотеки університетів очолюють дискусію з цих питань в науковому світі та в суспільстві загалом і залучають державні установи, а через них і грантові агенції до підтримки дослідників і забезпечення ресурсів та інфраструктури для збереження та потенційного повторного використання дослідницьких даних. Наукові бібліотеки чудово розуміють комплексність управління дослідницькими даними і доступу до них, однак на відміну від архівів, вони набагато менше уваги приділяють їх постійному збереженню.

Сама назва Архіву спонукає нас розглянути його на перетині трьох різних наукових дисциплін: україністики, фольклористики і архівознавства. Оскільки і Центр, і Архів діють в західному науковому світі, а предметом їх вивчення є саме українська культура, то дослідники Центру і Архів з точки зору науковців інших дисциплін — чи то україністів чи науковців, пов'язаних з іншими гуманітарними й суспільними науками — сприймаються як україністи чи осередки україністики, що не завжди збігається з тим, як самі науковці ідентифікують себе. Мета і завдання Архіву тісно пов'язані з місією Фольклорного центру ім. Кулів стати найважливішим осередком з вивчення української культури поза межами України. Українська культура тут розглядається в першу чергу через призму фольклористики, яку в північноамериканській науці розуміють як комплексне вивчення спільнот і локальних, не-елітарних, неофіційних та не-комерційних аспектів їх життя [24, с. 303]. Теоретичні засади архівознавства також суттєво впливають на роботу Архіву, хоч і тільки останніми роками. Архів розбудовується на перетині цих дисциплін, що дозволяє застосовувати їх теоретичні розробки і засади. Це дає певні переваги і створює багато нових можливостей, але разом з тим ускладнює їх практичне застосування в щоденній діяльності та стратегічному плануванні роботи Архіву.

Розгляньмо на прикладах точки перетину фольклористики і архівознавства, щоб краще зрозуміти, які саме переваги і виклики вони створюють. Дослідники вже звертали увагу на розбіжності розуміння самого

терміну «архів» поміж фольклористів і архівістів [25, с. 23; 19, с. 30]. Польові матеріали, які передають на зберігання у фольклорні архіви, цілеспрямовано зібрані дослідниками з метою вивчення певного культурного явища у певній спільноті. Згідно з принципами архівознавства, архівні матеріали не повинні бути зібрані, радше вони органічно акумулюються в процесі життєдіяльності особи чи діяльності організації. Починаючи від «батьків» архівознавства в англomовному світі Гіларі Дженкінсона та Теодора Шелленберга, теоретики архівних студій наголошували на різючій різниці між органічним виникненням архівів та штучним нагромадженням матеріалів тематичних колекцій. Однак колекція, утворена внаслідок польових досліджень сучасного фольклориста, має суттєві відмінності від продукту діяльності колекціонера. Так, в минулому фольклористи часто цікавились виключно текстами і не записували, коли респондент відхилявся від заданої тематики. Однак сьогодні, коли дослідники фольклору працюють в полі, вони зауважують і фіксують не лише текст, хай і в найширшому розумінні, але й контекст і текстуру [26, с. 25]. Цей комплексний підхід до документування фольклорної події і намагання якомога менше втручатися в процес, розуміючи, що сама присутність фольклориста його все одно змінює, роблять польові колекції доволі органічними, принаймні в межах діяльності конкретних науковців. Адже дослідниця не просто збирає фольклор, а вибудовує взаємини з респондентами, бере участь у фольклорному процесі, навіть якщо це спостереження, прагне не завадити «живим» культурним процесам відбутися якнайбільш невимушено. Такі польові колекції можуть містити не лише фото, аудіо чи відеозаписи, польові нотатки та матеріальні об'єкти з поля, але й додатково вторинні джерела, попередньо зібрані дослідницею для кращого розуміння культури, біографічну інформацію про інших учасників роботи в полі, а пізніше й видані чи деінде надруковані розвідки самої дослідниці на базі польових матеріалів. Вся ця документація створена органічно в процесі роботи дослідниці і в комплексі складає польову колекцію у фольклорному архіві.

Контекст є однією з центральних концепцій архівознавства. Так само він є надзвичайно важливим у фольклористичі. В архівних студіях контекст розуміють як сукупність елементів, які впливають на створення документів [27, с. 150]. Контекст допо-

магає встановити достовірність свідчень архівних документів і є необхідним для розуміння їх змісту [28, с. 213]. Його наголошує, що важливими є не лише дії і особи, причетні до створення документів, але й ширший соціальний, правовий, культурний і фізичний контекст їх виникнення та використання [28, с. 222—223]. Фольклористи своєю чергою розрізняють безпосередній контекст ситуації та ширший контекст культури. Бен-Амос визначає культурний контекст як сукупність усіх можливих контекстів [29, с. 40], спільну систему знань і вірувань учасників, їхні поведінкові норми, історичну усвідомленість та етичні й законодавчі принципи. Своєю чергою, ситуативний контекст — це специфічні обставини фольклорної події такі як час, місце та обставини [30, с. 215—216]. Попри певні відмінності, розуміння контексту в рамках двох дисциплін не є суперечливими, а радше доповнюють одне одного і можуть допомогти краще зрозуміти матеріали фольклорного архіву, культурні явища, які вони репрезентують, повніше їх описати, а отже й покращити доступ до них майбутнім користувачам.

На відміну від контексту, визначення цінності документів для відбору їх на постійне зберігання (appraisal) — одна з основних архівних функцій, яку не просто застосовувати до польових фольклорних матеріалів. Більшість архівних теорій та методологій оцінювання скеровані на державні або інституційні документи. Вони майже ніколи не беруть до уваги приватні архіви [31, с. 137; 32, с. 127]. Зазвичай архівні інституції приймають приватні документи на постійне зберігання з огляду на їх дослідницьку та інформаційну цінність. Як же визначити цінність колекції польових фольклорних матеріалів, запропонованої архіву? Які принципи застосовувати? Хто може прийняти рішення щодо цінності матеріалів? Як це відбувається на практиці?

Намагання визначити цінність фольклорних матеріалів з огляду на наявні архівні теорії: чи то «цінність через використання», чи оцінювання на основі провенансу («важливості» того, хто створив ці матеріали), чи рефлексуючи над практикою архівної «епохи опіки» зберігати все створене, допомагає виявити проблемні моменти. Почнемо з того, що коли дослідники-фольклористи опікуються архівом, критичний підхід до оцінювання матеріалів практично відсутній, на зберігання приймається майже все запропоноване. Адже

потенційно все може бути використано для вивчення, аналізу й кращого, повнішого розуміння культури. Крім того фольклористів цікавить варіативність культурних явищ. Повторне збирання фольклорних матеріалів від тих само носіїв культури дає можливість висвітлити органічну варіативність фольклору в живих традиційних системах [33, с. 16]. Архіви ж зацікавлені в унікальних матеріалах, дублювати традиційно знищують, на постійне зберігання вибирають певну репрезентативну частину матеріалів, майже ніколи — все, створене людиною чи організацією.

Оцінювання на основі провенансу може допомогти у випадку порівняльного визначення цінності матеріалів зібраних професором фольклору та студентом-першокурсником, хоча це не повинно бути єдиним критерієм. Однак, якщо брати до уваги респондентів, то як відомо, фольклористи серед іншого цікавляться щоденними практиками і звичаями, неофіційною, не-елітарною культурою, тому такий критерій також не працює. Протягом довгого часу фольклорні архіви, включно з Архівом українського фольклору, намагалися зберігати все, що до них потрапляло, що природно призвело до великої кількості неопрацьованих (а отже й недоступних) матеріалів, постійного браку людських і фінансових ресурсів, а також, очікувано, місця для зберігання фольклорних колекцій²³. Найкращим виходом з цієї ситуації на думку авторки є партнерський підхід до оцінювання і опису матеріалів архівіста і дослідника, який їх створив. Саме у такій співпраці можливо краще зрозуміти що, чому і як було зібрано в полі, і зрештою реалістично визначити, що саме можливо прийняти до архіву на постійне зберігання.

Висновки. Фольклористика в західній академії — міждисциплінарна наука [34, с. 35]. Нагачевський і Маєрчик продемонстрували міждисциплінарність української фольклористики в Канаді, яка активно переплітається з іншими науковими дисциплінами, такими як історія, соціологія, географія, мистецтвознавство, антропологія, культурознавство, та її нахил до загальноканадської науки [24, с. 299, 306]. Наведений нарис показує, що фольклорні архіви зага-

²³ Мається на увазі не лише фізичне місце, а й цифрове. Хоча вартість твердих дисків та серверів з часом зменшується, самостійно, без постійних професійних дій спрямованих на збереження електронних даних, вони не є надійним місцем архівування інформації.

лом і Архів українського фольклору зокрема також перебувають на перетині різних дисциплін, які безумовно впливають на їх роботу, організацію та дослідження. Очевидно, що Архів користується північно-американським трактуванням фольклорних студій як дисципліни, що займається вивченням експресивної культури спільнот і застосовує критичні теорії, а не українським розумінням фольклористики як філологічної дисципліни, що займається усною народною творчістю. Хоча романтичне ставлення до фольклору, як зникаючої форми народної культури, залишилося у минулому, принаймні серед науковців західної академії, зрозуміло, що фольклорні архіви не можуть зберігати живу культуру, яка постійно видозмінюється. Вони радше зберігають прояви культури як свідчення того, що було настільки важливим тій чи іншій групі людей в певний час і в певному контексті, щоб вони підтримували ці традиції та ділилися цими проявами без примусу офіційного знання.

Поза суперечливою ідентичністю Архіву українського фольклору в контексті канадського університету чи в контексті української фольклористики існують й інші зацікавлені сторони, які мають певний вплив, а разом з тим очікування щодо того, чим саме повинен займатись Архів. Мова йде про численну й різноманітну українську громаду в Канаді. Правильніше було б говорити про різні спільноти українських канадців, адже не всі вони перетинаються в одному просторі. Фольклорний центр ім. Кулів та Архів українського фольклору ім. Богдана Медвідського мають тривалі й тісні стосунки з українськими громадами в Канаді. Завдяки організаційній діяльності професора Медвідського в Альбертському університеті між 1980-ми і 2000-ми роками було створено кілька приватних фондів, до яких долучилися різні члени громади. Професор Медвідський керувався правилом «з світу по нитці — бідному сорочка» і не лише заохочував людей фінансово долучитися до справи українського фольклору при університеті, але й щедро жертвував власні кошти. Так наприкінці 1980-х років він започаткував фонд на підтримку Архіву. Члени громади також часто виступають донорами архівних матеріалів. Аспіранти, студенти та викладачі, які пов'язані з Фольклорним центром ім. Кулів, часто працюють з українцями в Канаді як респондентами для власних фольклористичних досліджень. Різні члени громади є також користувача-

ми Архіву — чи для досліджень, чи створення документального фільму, чи підготовки програми літнього табору. Отже, в стосунку до Архіву українська громада в Канаді відіграє різні ролі: фінансових і архівних донорів, користувачів та респондентів. Все це в той чи інший спосіб впливає на зміст колекцій Архіву та пріоритетність опрацювання матеріалів. Як фольклористи з досвідом роботи в полі ми володіємо принципами спілкування з людьми в громаді, щоб усі учасники почувалися комфортно. Як науковці Альбертського університету ми ставимо своєю метою створення нового знання про українську чи українсько-канадську вернакулярну культуру. Нам цікаві змішування і поєднання культур, багатошарові ідентичності та зміна й відтворення культурних традицій в новому середовищі. Ці зацікавлення можуть не збігатися з бажанням певних членів громади зберігати «справжні» українські традиції.

І фольклористика, і архівознавство постійно змінюються під впливом стрімкого розвитку інформаційних технологій, нових розумінь ролі культури й інформації в суспільстві, переосмислення історичних подій минулого. Також змінюються і українські організовані спільноти в Канаді: вони поповнюються новоприбулими емігрантами з України, нащадки попередніх хвиль рідше володіють українською мовою, певні культурні традиції відмирають, натомість виникають нові, а ще інші видозмінюються. Фольклорні архіви відіграють важливу роль в документації цих процесів, у збереженні свідчень того, що є важливим для спільнот, і допомагають краще зрозуміти їхнє (й наше) розуміння світу, себе в цьому світі, культуру, вірування та традиції.

1. Hall S.A. Archives and Archiving. *Folklore: An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music, and Art*. V. 1. ABC-CLIO, LLC, 2010. P. 140—146.
2. Медвідський Б. Катедра української культури та етнології ім. Гуцуляків при Альбертському університеті: Контекстуальна аналіза. *Західноканадський збірник*. Ч. 3. Едмонтон: Канадське Наукове товариство ім. Т. Шевченка, 1998. С. 40—87.
3. Nahachewsky A. Kule Centre for Ukrainian and Canadian Folklore. *Ethnologies*. 2007. № 29 (1—2). P. 331—336.
4. Нагачевський А., Кононенко Н. Центр українського і канадського фольклору ім. Петра та Дорис Кулів. *Народна творчість та етнологія*. 2012. Спецвипуск 5. С. 91—94.

5. Nahachewsky A. *Local culture and diversity on the prairies: a project report/Culture locale et diversitu dans les prairies: rapport*. Edmonton: Friends of the Ukrainian Folklore Centre, 2005.
6. Klymasz R., Medwidsky B. Macaronic Poetics in Ukrainian Canadian Folklore. *Canadian Slavonic Papers*. 1983. Vol. 25. № 1. P. 206—215.
7. Nahachewsky A. Kule Folklore Centre. *Champions of Philanthropy: Peter and Doris Kule and their Endowments*. Eds. Serge Cipko, Natalie Kononenko. Edmonton and Ottawa: Kule Endowment Group, 2009. P. 71—90.
8. Fulton P. The Memorial University of Newfoundland Folklore and Language Archive. *Canadian Folk Music*. 2003. № 37 (1). P. 9—12.
9. Фотій Н. Архів українського фольклору імені Богдана Медвідського Центру українського та канадського фольклору імені Петра і Дорис Кулів при Університеті Альберти. *Вісник Львівського університету*. 2011. № 10. С. 253—258.
10. Bohdan Medwidsky. *Ukrainian Folklore Archives (hereafter — BMUFA)*. Coll.0011. BMUFA Acquisition Strategy, 2012.
11. BMUFA. Coll.0024, UF2014.002. Interview with Dr. Andriy Nahachewsky about the Bohdan Medwidsky Ukrainian Folklore Archives.
12. Santino J. Popular Culture. *Folklore: An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music, and Art*. V. 3. ABC-CLIO; LLC, 2010. P. 1008—1013.
13. Йопик Г.А. *Українсько-канадський архів-музей Альберти: Пам'ятки українських піонерів Альберти*. Едмонтон, Альберта: Накладом Українсько-канадського архіву-музею Альберти, 1982. 140 с.
14. Kolovos A. *Archiving Culture: American Folklore Archives in Theory and Practice*. PhD dissertation (Bloomington, Indiana University), 2010.
15. About. Kule Folklore Centre website. Archived on May 15 2013. URL: <http://web.archive.org/web/20130515183816/http://www.ukrfolk.ualberta.ca/en/About.aspx>
16. About. Kule Folklore Centre website. URL: <https://www.ualberta.ca/kule-folklore-centre/about/index.html>
17. Chernyavska M. The Contested Identity of Folklore Archives: Folkloristics and Archival Studies at a Crossroads. *Visions and Traditions: Knowledge Production and Tradition Archives*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 2018. P. 24—40.
18. American Folklore Society. Brenda McCallum Prize. URL: <https://americanfolkloresociety.org/our-work/prizes/brenda-mccallum-prize/>
19. Dillon J. *Towards an Archive of Irish Folklore: Establishing Practices for the Collection and Description of Folk Tradition in Ireland, 1927—1942*. Master thesis (University College Dublin). 2019.
20. Ukrainian Canadian Congress — Alberta Provincial Council. UCAMA Project: Save the Archive and Collections. Community Report. December 9, 2020. URL: <https://uccab.ca/wp-content/uploads/2020/12/COMMUNITY-UCC-APC-UCAMA-Report-1.pdf>.
21. Матяш І. *Архівна україніка в Канаді: Довідник*. Київ: Держкомархів України; Укр. наук.-дослід. ін-т архів. справи та документознавства; Канада, ін-т укр. студій Альберт. ун-ту, 2010. 882 с.
22. Toelken B. *The Dynamics of Folklore*. Logan, Utah: Utah State University Press, 1996. 439 p.
23. Ben-Amos D. University of Pennsylvania Folklore Archives: A Progress Report. *Keystone Folklore Quarterly*. 1970. № 15 (3). P. 148—157.
24. Нагачевський А., Маєрчик М. Особливості української фольклористики в Канаді. *Народознавчі зошити*. 2010. № 3—4. С. 239—309.
25. Kolovos A. Contextualizing the Archives. *Folklore Forum*. 2004. V. 35. № 1—2. P. 18—28.
26. McNeill L. S. *Folklore Rules: A Fun, Quick, and Useful Introduction to the Field of Academic Folklore Studies*. Logan, Utah: Utah State University Press, 2013. 94 p.
27. Duranti L., Franks P.C. Eds. *Encyclopedia of Archival Science*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield. 2015. + 454 p.
28. Yeo G. Archives and Records in Cyberspace. *Archives & Records*. 2013. V. 34. № 2. P. 214—234.
29. Sims M.C., Stephens M. *Living Folklore: An Introduction to the Study of People and Their Traditions*. 2nd edition. Logan, Utah: Utah State University Press, 2011. 326 p.
30. Ben-Amos D. «Context» in Context. *Western Folklore*. 1993. V. 52. № 2/4. P. 209—226.
31. Pollard R.A. The Appraisal of Personal Papers: A Critical Literature Review. *Archivaria*. 2001. V. 52. P. 136—150.
32. Hobbs C. The Character of Personal Archives: Reflections on the Value of Records of Individuals. *Archivaria*. 2001. V. 52. P. 126—135.
33. Honko L. Thick Corpus and Organic Variation: Introduction. *Thick Corpus, Organic Variation and Textuality in Oral Tradition*. Edited by Lauri Honko. Studia Fennica Folkloristica 7. Helsinki: Finnish Literature Society, 2000. P. 3—28.
34. Corsaro J., Taussig-Lux K. *Folklore in Archives: A Guide to Describing Folklore and Folklife Materials*. New York: New York Folklore Society, 1998. 10/4 pp.

REFERENCES

- Hall, S.A. (2010). Archives and Archiving. *Folklore: An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music, and Art* (Vol. 1, pp. 140—146). ABC-CLIO; LLC.
- Medwidsky, B. (1998). Huculak Chair of Ukrainian Culture and Ethnography at the University of Alberta: Contextual Analysis. *Collected Papers on Ukrainian Life in Western Canada* (Vol. 3, pp. 40—87). Edmonton: Shevchenko Scientific Society of Canada [in Ukrainian].
- Nahachewsky, A. (2007). Kule Centre for Ukrainian and Canadian Folklore. *Ethnologies*, 29 (1—2), 331—336.

- Nahachewsky, A., & Kononenko, N. (2012). Peter and Doris Kule Centre for Ukrainian and Canadian Folklore. *Folk Art and Ethnology, special issue, 5*, 91—94 [in Ukrainian].
- Nahachewsky, A. (2005). *Local culture and diversity on the prairies: a project report / Culture locale et diversitu dans les prairies: rapport*. Edmonton: Friends of the Ukrainian Folklore Centre.
- Klymasz, R., & Medwidsky, B. (1983). Macaronic Poetics in Ukrainian Canadian Folklore. *Canadian Slavonic Papers, 25 (1)*, 206—215.
- Nahachewsky, A. (2009). Kule Folklore Centre. *Champions of Philanthropy: Peter and Doris Kule and their Endowments* (Pp. 71—90). Edmonton and Ottawa: Kule Endowment Group.
- Fulton, P. (2003). The Memorial University of Newfoundland Folklore and Language Archive. *Canadian Folk Music, 37 (1)*, 9—12.
- Foty, N. (2011). Bohdan Medwidsky Ukrainian Folklore Archives of the Peter and Doris Kule Centre for Ukrainian and Canadian Folklore at the University of Alberta. *Visnyk of the Lviv University, 10*, 253—258 [in Ukrainian].
- (2012). *Bohdan Medwidsky Ukrainian Folklore Archives (hereafter — BMUFA)*. Coll.0011. BMUFA Acquisition Strategy.
- BMUFA. Coll.0024, UF2014.002. Interview with Dr. Andriy Nahachewsky about the Bohdan Medwidsky Ukrainian Folklore Archives.
- Santino, J. (2010). Popular Culture. *Folklore: An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music, and Art* (Vol. 3, pp. 1008—1013). ABC-CLIO; LLC.
- Yopyk, H.A. (1982). *Ukrainian Canadian Archives and Museum of Alberta: Artifacts of Ukrainian Pioneers of Alberta*. Edmonton, Alberta [in Ukrainian].
- Kolovos, A. (2010). *Archiving Culture: American Folklore Archives in Theory and Practice*. PhD dissertation (Bloomington, Indiana University).
- About. *Kule Folklore Centre website*. Archived on May 15 2013. Retrieved from: <http://web.archive.org/web/20130515183816/http://www.ukrfolk.ualberta.ca/en/About.aspx>
- About. *Kule Folklore Centre website*. Retrieved from: <https://www.ualberta.ca/kule-folklore-centre/about/index.html>
- Chernyavska, M. (2018). The Contested Identity of Folklore Archives: Folkloristics and Archival Studies at a Crossroads. *Visions and Traditions: Knowledge Production and Tradition Archives* (Pp. 24—40). Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.
- American Folklore Society. *Brenda McCallum Prize*. Retrieved from: <https://americanfolkloresociety.org/our-work/prizes/brenda-mccallum-prize/>
- Dillon, J. (2019). *Towards an Archive of Irish Folklore: Establishing Practices for the Collection and Description of Folk Tradition in Ireland, 1927—1942*. Master thesis (University College Dublin).
- Ukrainian Canadian Congress — Alberta Provincial Council. *UCAMA Project: Save the Archive and Collections. Community Report. December 9, 2020*. Retrieved from: <https://uccab.ca/wp-content/uploads/2020/12/COMMUNITY-UCC-APC-UCAMA-Report-1.pdf>
- Matiash, I. (2010). *Archival Ukrainica in Canada: A Guide*. Kyiv: State Committee on Archives of Ukraine, Ukrainian Research Institute of Archives and Records Management. Canada: Canadian Institute of Ukrainian Studies [in Ukrainian].
- Toelken, B. (1996). *The Dynamics of Folklore*. Logan, Utah: Utah State University Press.
- Ben-Amos, D. (1970). University of Pennsylvania Folklore Archives: A Progress Report. *Keystone Folklore Quarterly, 15 (3)*, 148—157.
- Nahachewsky, A., & Mayerchyk, M. (2010). The Characteristics of Ukrainian Folklore Studies in Canada. *Ethnology Notebooks, 3—4*, 239—309 [in Ukrainian].
- Kolovos, A. (2004). Contextualizing the Archives. *Folklore Forum, 35 (1—2)*, 18—28.
- McNeill, L.S. (2013). *Folklore Rules: A Fun, Quick, and Useful Introduction to the Field of Academic Folklore Studies*. Logan, Utah: Utah State University Press.
- Duranti, L., & Franks, P.C. (Eds.). (2015). *Encyclopedia of Archival Science*. Lanham; Maryland: Rowman & Littlefield.
- Yeo, G. (2013). Archives and Records in Cyberspace. *Archives & Records, 34 (2)*, 214—234.
- Sims, M.C., & Stephens, M. (2013). *Living Folklore: An Introduction to the Study of People and Their Traditions*. 2nd edition. Logan; Utah: Utah State University Press.
- Ben-Amos, D. (1993). «Context» in Context. *Western Folklore, 52 (2/4)*, 209—226.
- Pollard, R.A. (2001). The Appraisal of Personal Papers: A Critical Literature Review. *Archivaria, 52*, 136—150.
- Hobbs, C. (2001). The Character of Personal Archives: Reflections on the Value of Records of Individuals. *Archivaria, 52*, 126—135.
- Honko, L. (Ed.). (2000). Thick Corpus and Organic Variation: Introduction. *Thick Corpus, Organic Variation and Textuality in Oral Tradition. Studia Fennica Folkloristica 7* (Pp. 3—28). Helsinki: Finnish Literature Society.
- Corsaro, J., & Taussig-Lux, K. (1998). *Folklore in Archives: A Guide to Describing Folklore and Folklife Materials*. New York: New York Folklore Society.